

Seara fusese intensă, pînă la epuizarea întregii energii. Nu și pentru Mircea Eliade, care abia începea să iasă din labirintul său de gînduri și tăceri.

Forma de *lied* (A—B—A) a serii — conversația destinsă în locuința sa, *dinner* prelungit cu vinuri franțuzești la clubul profesorilor Universității din Illinois, apoi din nou conversație tihnită în locuința sa — a făcut ca orele să se furișeze printre ideile dialogului, devenit viu.

Periplul către Chicago avea să se încheie cu un gest simbolic: un generos cadou din cărțile autorului, cu autografe calde. Am intrat atunci în camera sa de lucru unde, pe patru pereți de bibliotecă compactă se aflau exemplarele operelor sale, tipărite aproape în toate limbile pămîntului: în cele mai variate dimensiuni și înfățișări grafice, în toate culorile și nuanțele spectrului, impresia lor m-a copleșit.

Mă afluam ca în inima unei pietre prețioase, care, în loc să strălucească de afară, își răsfîrîngea lumina spre înăuntru, cu o policromie de o intensitate fascinantă.

Puterea spiritului, cînd se multiplică, devine forță megatonică. Am plecat cu un taxi, amețit în toate chipurile, străbătînd lungi bulevarde pustii, viu luminate, pînă în centrul orașului Chicago.

Începea să se lumineze de ziuă și deasupra lacului Michigan plutea o ceață ultramarină.

Theodor GRIGORIU

Mircea Eliade și arta sunetelor

... L-am cunoscut în toamna anului 1982. Tocmai terminasem de compus opera „*Domnișoara Christina*” după romanul său omonim și speram să-mi fie dat să îl întîlnesc pe marele gînditor. În fapt — și acest lucru mi se pare semnificativ — întîlnirea noastră propriu-zisă a fost precedată de o alta, misterioasă, cu totul întîmplătoare, pe una din numeroasele străzi ale New York-ului, în circumstanțe ce păreau să evoce lumea fantastică a scrierilor sale. Pot spune că am trăit atunci revelația universurilor paralele...

Citindu-i nuvelele, fusese de la bun început impresionat de muzicalitatea extraordinară a stilului său literar — muzicalitate ce se degajă atît la nivelul microstructurii, din cuvînte, metafore, fraze, cît și la cel al marilor articulații, al formei de ansamblu. Dealtfel, discuția avută cu marele scriitor și filozof mi-a relevat un la fel de important fenomenologic al artei sunetelor.

Experiența sa muzicală era și ea copleșitoare; se afirmase încă din anii copilăriei ca un virtuoz al pianului, avînd și înclinații compo-nistice: adolescent fiind, scrisese deja o operă, „*Tomiris*”! Interpreta frecvent la pian sonate

de Beethoven, lucrări de Haydn, Brahms, Grieg, Debussy sau Rahmaninov. Demonstrînd și remarcabile calități vocale, avea plăcerea să cînte adeseori doine, colinde și chiar aiii din opere. În anul 1933 a susținut mai multe conferințe despre muzicile primitive, oferind pentru prima dată publicului bucureștean ample analize și exemplificări din folclorul extra-european, sub genericul „*Magia și originile muzicii*”. A avut strînse relații cu muzicologi de prestigiu, ca George Breazu, Constantin Brăiloiu, Alain Daniélou și Harry Brauer. A fost prietenul unor mari muzicieni, printre care George Enescu, Ionel Perlea (care i-a fost și cumnat), Marcel Mihalovici, Monique Haas, Wilhelm Kempff și Leonard Bernstein... În sfîrșit, a iubit în mod special creațiile lui Bach, Mozart, Verdi, Wagner, Webern, Bartok, Berio, demonstrînd și o admirabilă deschidere spre muzica nouă, ca și spre jazz.

Grație dăruirii cu care istoricul literar Mircea Handoca a recuperat o serie de inestimabile manuscrise aparținînd lui Mircea Eliade, oferim cititorilor, ca o elocventă ilustrare a preocupărilor muzicologice ale marelui om de cultură, cîteva fragmente din conferința pe tema „*Magia și originile muzicii*”, susținută în noiembrie 1933 la Sala Dalles din București.

„*Caracterul cosmic — în sens de creație în ritmul cosmosului — al muzicii primitive. Elementele fonice sînt integrate în melodie fără a fi purificate, canonizate; nu există o aseză prealabilă a sunetelor, o umanizare a lor, o smulgere decisivă din materialul viu care le-a provocat pînă atunci (vîntul, apele, fiarele, paserile). Sunetele, în muzica primitivă, se integrează aceluiași cosmos natural, magic, de unde au pornit; observați cum sunetele se înapoiază la originea lor fizică, vitală; ele nu creează un alt univers, estetic, unde să se integreze ierarhic, conform unui canon al emoțiilor estetice. De aceea melodiile nu sînt armonizate; sunetele nu se organizează unele față de altele, ca în mijlocul unui organism muzical*

Vraja ploii

Două elemente: magia apei și evocarea norilor. Virtutea magică a sunetului lichid, a bolboroselii; o nouă creație, o evocare „esențială”. Conform concepției magice, sunetul poate chema obiectul pe care îl reprezintă (prin cuvînt) sau îl evocă (prin fonetică pură). Contactul simpatic, de prefigurare.

Evocarea norilor; element continențial — față de elementul maritim.

Ma mia

Veddi, vechea populație autohtonă a insulei Ceylon, înrudită cu populațiile Senoi din Malacca, Toala din Celebes și grupurile Gond din centrul Indiei.

Cîntec care reprezintă foarte bine momentul cînd melodia se emancipează de valoarea liturgică a sunetului. Melodie pură, legănare; nostalgie. Comuniune cu ritmul vegetal, evo-

carea junglei. Nostalgie; stare sufletească înformă, de așteptare, de minunare, de teamă că această încântare se va sfârși. Nu e un strigăt de bucurie, ci o discretă comunicare a fericirii, parcă ar fi șoptită.

Hopi

Cîntecul izbucnește cu urale, ecouri din templele soarelui. Symbolismul solar este evident în toată bucata. Dansul: hieratic; symbolismul mâinii drepte. Întoarceri pe loc; trepte către lumină. Mîna mereu ridicată; contactul magic cu soarele.

Nisau (Melanesia)

Cîntec funebru. Valoare magică: să nu se deștepte mortul; să fie dus asemenea florilor pe valuri. Legănare maritimă.

Concepția melaneziană a morții: întoarcerea la Mamă, în Apa primitivă (Ur-water).

Pueblo-Indienii (Amerindienii)

Cîntec funebru; continental. Munții, principiu masculin; zei continentali, Strigătul ultim, înainte de a se înapoia timpul — pămîntului. O sfișiere, dar nu dramatică, feminină, ci tragică, bărbătească.

Ultima noapte, priveghiul; nostalgia, amintirea cîmpiilor, a soarelui pe care mortul trebuie s-o ia cu el.

Exeget al civilizației, al culturii milenare a poporului român, Mircea Eliade a evidențiat în impresionantul său studiu „De la Zalmoxis la Genghis-Han” o serie de aspecte esențiale în definirea științifică a spiritualității noastre muzicale. Astfel, referindu-se la originile și evoluția complexă a acelei pietre unghiulare a folclorului românesc care este balada „Miorița”, Eliade seria în capitolul „Prestigiul baladei”:

„Sub forma de baladă sau colind, „Miorița” este răspîndită în toate provinciile românești, dar ea circulă de asemenea în Iugoslavia și Macedonia. Și totuși aria de răspîndire era mai vastă în trecut. În zilele noastre regiunea cu cea mai mare densitate este Cîmpia dunăreană. În regiunea Vrancei ea avea o asemenea popularitate că Ion Diaconu ne asigură că „numai în biserică nu se cînta Miorița”. La fel și în Oltenia balada era mai răspîndită odinioară (Fochi, pp. 424 sq.).

Pe de altă parte „Miorița” este una dintre rarele balade care are o melodie proprie: informatorii declară că ei cunosc melodia de foarte multă vreme (din bătrîni). Cu tot caracterul ei pastoral balada circulă și în mediile agricole (de exemplu în Bărăgan) și, dimpotrivă, ea este slab atestată în unele regiuni în care predomină economia pastorală (de exemplu la „mărginenii” de lângă Sibiu). În regiunea Vrancei mulți păstori n-o cunosc în timp ce ea este cunoscută în sate. O altă probă a vitalității baladei o constituie capacitatea ei de adaptare la realitățile geografice și regionale: numele personajelor, a riurilor, a munților etc.,

reflectă mediile în care au fost notate variantele (ibid., p. 420).

Toate acestea, ni se pare, probează că:

1. „Miorița” se bucură de o situație excepțională, care poate fi considerată unică în experiența spirituală a poporului român (astfel, încît iritația unor autori față de „prestigiul unic al baladei” nu era justificată);

2. este vorba de o creație populară autentică, care nu-și datorează renumele perfecțiunii literare a variantei Alecsandri;

3. capacitatea ei de a reflecta medii geografice variate și realități sociale diferite, faptul că este recitată sau cîntată în limba actuală, confirmă, pe de o parte, caracterul ei general românesc, și, pe de altă parte, subliniază continuitatea a ceea ce am putea numi „Procesul creator” pe care îl vom examina mai departe.

Pe scurt, dacă „Miorița” se întîlnește în toate regiunile locuite de români, dacă nici o altă piesă folclorică nu s-a bucurat de o asemenea popularitate, știind că într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat circulația ei era încă și mai intensă, dacă variante noi s-au înregistrat continuu — o primă concluzie se impune: avem de-a face cu o creație folclorică încă vie, care emoționează ca nici o alta sufletul poporului; altfel zis, există o „adeziune” totală și spontană a poporului român la frumusețile poetice și la simbolismele, cu implicațiile lor rituale sau speculative, ale baladei. Se poate deci conchide că preferința unor autori moderni, cînd ridicau „Miorița” la rangul de arhetip al spiritualității populare românești, nu era complet arbitrară. Insistînd asupra unicității „Mioriței” ei nu fac decît să urmeze opțiunea unui popor întreg. Numai adjectivul „mioritic” este invenția literaților: lumea mioritică era deja simțită de popor ca un univers deosebit și incomparabil.

În cele din urmă putem spune că era justificat să se vadă în baladă o expresie exemplară a sufletului românesc.

Am dorit să relievez prin toate cele de mai sus, încă una dintre multiplele valențe ale acestei tulburătoare personalități a culturii românești și universale care, „străpungînd acoperișul” cunoașterii, s-a înălțat peste focul malfic, trecînd, ca și eroul său Egor, dincolo de „vămile somnului”...

Șerban NICHIFOR

Remember

La dispariția unui mare creator de cultură te năpădesc deobicei amintirile. Cu atît mai mult cu cît opera lui Mircea Eliade mi-a fost un punct de reper și reflecție mulți ani din viață. Cînd i-am citit pentru prima dată (era prin anii '50) *Secretul Doctorului Honigberger* și mai apoi *Yoga* am descoperit un univers mult necunoscut mie, deși de o covîrșitoare prezență, fan-